

Peklem se nestrašme, nebem se neutěšujeme!

Poznámky k článku Jana Dusa mladšího v Českém bratru, 2007, č. 7

V roce 2007 jsem chtěl diskutovat v Českém bratru k Dusovu článku. Své poznámky jsem však chtěl publikovat až současně s Dusovou odpovědí. On tehdy bohužel neměl čas zformulovat publikovatelnou odpověď. Oběma nám také vadilo, že by se čtenář těžko orientoval, kdyby neměl před sebou zároveň jeho původní článek, moje poznámky a jeho odpověď. Z diskuse sešlo.

Využívám teď toho, že nám webová stránka umožňuje právě tu současnou konfrontaci, a prosím znovu Jana Dusa o odpověď, kterou zde hned vyvěším. Není to pro mě akademická záležitost. Zvláště bych byl vděčný za příklady možných doslovných formulací, jež připadají v úvahu pro katechezi školních dětí. Potřebuji to i osobně: Co mám říkat svým vnučatům?

TÉMA Žité krédo: ...Odkud přijde Kristus?

Peklem se nestrašme, nebem se neutěšujeme

Jan A. Dus

Samozřejmě z jakéhosi trůnu, kde Ježíš podle předchozí věty Kréda „sedí na pravici Boha Otce všemohoucího.“ Neslyšali jsme však také, že je též zde na zemi, kdekoli se sejdou „dva nebo tři v jeho jménu“ (Mt 18,20)? Nebo že zůstane se svými učedníky „po všechny dny až do skonání tohoto věku“ (Mt 28,20)? A nečetli jsme ještě v jakémisi novém evangeliu, že je přítomen v každíčkém atomu hmoty? „Rozstřípněte dřevo, já jsem tam; zvedněte kámen a najdete mne tam“ (Tomášovo evangelium 77). Ach, ty nešťastné konkordance, kam člověka zavedou!

Vraťme se raději k oné první odpovědi a čtěme pozorněji v kontextu. Klíč k naší otázce jsme totiž dostali už v první větě Kréda, a nyní, ne náhodou, se nám nabízí podruhé. „Bůh Otec všemohoucí“ – ten, jenž stojí v počátku všech předchozích výpovědí Kréda formulovaných v čase minulém (o stvoření a o Ježíši Kristu), garantuje současně i všechny ostatní výpovědi, soustředěné na čas přítomný a budoucí.

Že se v poslední budoucnosti bude angažovat kdosi od Boha a kdosi mocný („pravice“ jako symbol moci nám tu říká v podstatě totéž jako přídomek „všemohoucí“) – to není tak překvapivé. Ale Otec! Že Boha Stvořitele ještě neomrzela naše pošelilst, neodepsal nás, nevydědil, ale zůstává naším Otcem, s láskou shlíží na všechny lidské děti a do poslední chvíle na ně čeká – a nejen čeká, ale volá k návratu a vychází jim vstříc – to je opravdu neuvěřitelné. A protože se nám tomu věřit nechce, musíme se věření vytrvalým opakováním učít. Proto odříkáme Krédo: Věřím v Otece, který kdysi... věřím, žedOtecjednou...!

Přijde?

Přijde vůbec někdy? Nespletl se sám Ježíš, když tvrdil, že „někteří z těch, kdo tu stojí, neokusí smrti, dokud nespattí Boží království, přicházející v moci“ (Mk 9,1)? Nebo že „nepomine toto pokolení, než se to všecko stane“ (Mk 13,30)? Přiznejme si bez mučení: spletl se. A co má být? Vyznáváme snad v Krédu, že Pán Ježíš byl vševědoucí? Již raná církev pochopila, že vševědoucnost není k ničemu, a o otázce „kdy“ odmítla spekulovat, jak víme díky evangelistům: „O onom dni či hodině neví nikdo, ani andělé v nebi, ani Syn, jenom Otec“ (Mk 13,32). „Není vaše věc znát čas a lhůtu, kterou si Otec ponechal ve své moci“ (Sk 1,7).

Soudit?

Podle čeho bude Ježíš lidi soudit? Podle zákona, podle Bible? Podle víry, podle církevní příslušnosti, podle zásluh, podle modliteb? Krédo mlčí. Ptejme se tedy evangelia. Podle Matouše bude na posledním soudu platit jen jeden paragraf: co jste udělali, když jste viděli potřebného člověka? Jedni dali hladověmu jíst, a druhí nedali. Jedni navštívili vězněného, a druhí nenavštívili... (Mt 25,31-46). Jedni i druhí tak vynesli soud sami nad sebou, když „soudili“ druhého člověka, tj. rozhodovali se, zda jim stojí za pozornost. A tak Ježíš vlastně nesoudí: jenom všem připomíná ono kritérium a onu dávno zapomenutou kritickou chvíli, kdy každý rozhodl sám o sobě.

A přítom – jaký to výsměch fádnému soudnímu procesu dle lidských pravidel – Ježíš vyhlásuje zcela nezaslouženou amnestii! Evangelium tolikrát dosvědčené a v Krédu pregnantě formulované „odpuštění hříchů!“ A jak by také mohl jinak, když je to Syn svého Otce – starozákonního Boha Izraele, Boha navýsost spravedlivého, ale také a především navýsost milosrdného!

Živé?

Dožijeme se toho někdy? A dožije se vůbec někdo? Neskončí předtím celý náš život apokalyptickou katastrofou – válkou či ekologickou? Nevíme. Otázka „kdy“ je nám zapovězena (viz výše). Ani celoživotním nasazením nemůžeme onu chvíli přiblížit či oddálit o jedinou vteřinu.

Místo toho, abychom si stýskali na slzavé údolí, jsme Bohem Stvořitelem (zas ta první slova Kréda!) povolání k tomu, abychom život na zemi zachovávali a kultivovali (srv. Gn 1,26-31; 2,15; 9,1-7). Sektářské pokusy o vyprovokování příchodu Dobra fanatickým bojováním s nesprávně identifikovaným Zlem končívají ve slepé uličce blouznivých diktatur, nemilosrdných válek a hromadných sebevražd.

Mrtvé?

Jak soudit mrtvé, když nic nevědí a necítí? Krédo za chvíli odpoví: „věřím ve vzkříšení těla z mrtvých“. Mrtví budou vzkříšení a stanou před stejným soudem jako ti, kteří se posledních dnů dožili.

Lidský soud už na mrtvé zločince nedosáhne. V kulturních zemích se za omluvenku před spravedlností dokonce považuje i stáří a někdy i nemoc, což nám někdy – třeba u komunistických pohlavárů – připadá nespravedlivé. Krédo nás ujišťuje, že před Boží spravedlností nikdo nikam neutěče.

Na druhé straně žádný spravedlivý nepřijde o svou odměnu, i kdyby jeho pozemský život byl od počátku do konce jen jedním velkým utrpením.

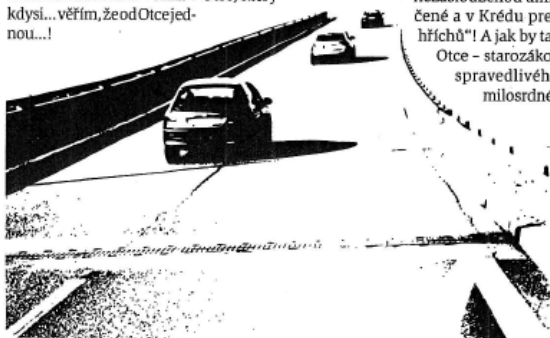
Nebe, peklo, ráj?

V téhle chvíli si ovšem tvůrci náboženských systémů (křesťanské teologie nevyjímaje) s gusem namíchají hezky husté barvy na svých paletách a rozmáchlými tahy začnou vymalovávat velkolepé obrazy nebe a pekla. Nebeské rozkoše pro spravedlivé, pekelná muka pro hříšníky. Jakkoli i v Bibli se tu a tam najdou místa, o která se takové fantazjování může opírat (srv. L 16,19-31), dohromady je to všechno jen mytologické haraburdí.

Krédo sice zná nebe, ale jen jako projev Boží stvořitelské moci a výraz skutečnosti, že jeho vláda se klene nade vším. A zná dokonce i peklo, do něhož Ježíš „sestoupil“, ale neutrousí o něm ani slovíčko navíc (a satana, toho starého strašáka ignoruje naprosto). Jistě, můžeme si třeba s apokryfním Nikodémovým evangeliem domýšlet, že Ježíš v pekle rozrazil železné závory, zvitčel nad smrtí i ďáblem, vysvobodil zajaté praotce a převedl je do ráje. Taková představa, umělecky ztělesněná v liturgiích, v obrazech, v hudbě, je legitimním výrazem křesťanské radosti a naděje; jednou z mnoha cest, mezi nimiž vybíráme, když chceme evangelium tlumočit lidem různého naturelu.

Jen tuto formu nezaměňujeme za obsah; peklem se nestrašme, nebem se neutěšujeme. Podstatné je, že Ježíš Kristus sestoupil k lidem se vším všudy: přijal ponižení, i smrt, i všechnu hrůzu za ní, kterou nábožensky myslící člověk starověku ani nedovedl pojmenovat jinak než jako „peklo“. Žádné bojování se satanem, trestání hříšníků a přehlídka pekelných kotlů, ani odměňování spravedlivých a výsadba nových rajských stromků – nic takového! Krédo zná a vyznává Ježíše Krista, jenž ve všem všudy přijal lidský úděl, a přece žije; a tím nám dává naději, že i my, lidé propadlí hříchů a smrti, patříme k těm, kvůli nimž Syn člověka přišel, aby se s nimi solidarizoval: „ne, aby soudil svět“ (srv. J 12,47), ale „aby hledal a spasil, co zahynulo“ (L 19,10).

Jan A. Dus

Jan Dus upozorňuje, že věta "Peklem se nestrašme, nebem se neutěšujeme" se na místě titulku ocitla až dodatečně, a to kvůli redakční úpravě, kterou provedli v Českém bratru. Původně tam stálo "Odkud...?" - viz další mezititulky v článku, které na sebe navazují jako jednotlivé segmenty a společně vytvářejí onu větu z Kréda. Právě na otázku "Odkud?" měla odpovídat první věta článku. Jan Dus tedy prosí čtenáře, aby článek začínali číst v původním znění bez oné redakční úpravy, tedy aby si první otázku domysleli: "Odkud přijde? Samozřejmě z jakéhosi trůnu..."

Zde je Řičanův diskusní příspěvek, psaný v roce 2007:

Je radost se dívat, jak Jan A. Dus vymetá z teologického prostoru mytologické haraburdí („*Peklem se nestrašme, nebem se neutěšujeme*“, Český bratr, č. 7). Ano! Pekelné plameny nám pohasly, nebeské radosti vybledly a satan je pro nás jen starý strašák, jak to pěkně říká Dus.

Souhlasím s Dusem i v tom, že není nic špatného na mytologických představách toho druhu, jako např. že „Ježíš v pekle rozrazil železné závory, zvítězil nad smrtí i ďáblem, vysvobodil zajaté praotce a převedl je do ráje. Taková představa, umělecky ztělesněná v liturgii, v obrazech, v hudbě, je legitimním výrazem křesťanské radosti a naděje; jednou z mnoha cest, mezi nimiž vybíráme, když chceme evangelium tlumočit lidem různého naturelu.“

Co mi vrtá hlavou: „*cesty, mezi nimiž vybíráme*“. Moje otázka je: Jakou cestu si vybíráme *pro sebe*? Jakou cestu máme uchystanou pro své děti? A tedy: Co jim řekneme nikoli o „legitimních výrazech“, ale o tom, jak je to podle nás *doopravdy*? Jinak řečeno: Existuje nějaké *jádro, které tlumočíme* a které není jen „legitimním výrazem“ určeným k tlumočení?

Dus z Apoštolského vyznání drží (předpokládám, že následující slova říká i za sebe) „Ježíše Krista, jenž ve všem všudy přijal lidský úděl, a přece žije; a tím nám dává naději, že i my, lidé propadlí hříchu a smrti, patříme k těm, kvůli nimž Syn člověka přišel, aby se s nimi solidarizoval...“

Jak máme rozumět tomu, že Ježíš žije? Apostolicum, jehož výkladu je věnován Dusův článek, zdůrazňuje, že „sedí na pravici Boha Otce všemohoucího“, a to v nebi, odkud „přijde soudit“. Dus k tomu říká, že „krédo sice zná nebe, ale jen jako projev Boží stvořitelské moci a výraz skutečnosti, že jeho vláda se klene nade vším.“ Nebe jako místo věčné blaženosti, kam nás, jak říkávají duchovní při pohřbech, „zesnulí předešli“, a kde se, jak dodnes mnozí věří, shledáme se svými blízkými, to je – domýšlím, co Dus naznačuje – mytologické haraburdí, jež je třeba chápat jako obrazné vyjádření pro lidi „určitého naturelu“, podobně jako vyprávění o narození z panny nebo o prázdném hrobě.

Dus představu nebe ironizuje. Podle něj „*tvůrci náboženských systémů... s gustem namíchají hezky husté barvy na svých paletách a rozmáchlými tahy začínou vymalovávat velkolepé obrazy... nebeské rozkoše...*“ Tak to jistě bývá. Ale jsou i takoví, kteří nijak nefantazírují, jenom se drží naděje, že po smrti v nějakém – byť nepředstavitelném – *někde* budou s Kristem a s těmi, jež milují, a tam nebude smrt ani pláč ani nuda, i když to přesahuje naši fantazii a i když – jak by možná řekl Luděk Rejchrt – se to teologům nezdá. Opravdu mytologické haraburdí pro teologicky nevzdělané prostřáčky?

Na závěr pár slov z mého nejmilejšího fundamentalisty C. S. Lewise, napsaných v podobné souvislosti: „Teologie, která popírá historičnost takřka všeho v evangeliích, k čemu se křesťanský život, láska a naděje upínaly téměř po dvě tisíciletí..., bude-li předložena nevzdělanému člověku, může mít jen jeden ze dvou účinků: Udělá z něj římského katolíka nebo ateistu...“ (Doplnil bych – nebo charismatika, P. Ř.) „Jsem si jist, že kdybych musel předkládat obrazné pravdy farníkům, kteří jsou ve velké úzkosti nebo pod prudkým pokušením, navíc předkládat je s takovou vážností a horlivostí, jakou toto postavení (rozumí se postavení duchovního, P. Ř.) vyžaduje, přičemž bych celou dobu věděl, že jim sám doslova nevěřím..., čelo by mi zvlhlo a límec by mě škrtil.“ (Sloni a kapradí, Návrat domů, 2000, str. 81)

A zde je místo pro odpověď bratra Dusa: